٥. MEKTUP

٥- ﴿ اَلْمَكْتُوبُ الْخَامِسُ اِلَى الْمِيرْ شَمْسِ الدِّينِ عَلِىٍّ الْخَلْخَالِىِّ فِى بَيَانِ اَنَّ لِصِفَاتِ الْحَقِّ سُبْحَانَهُ اعْتِبَارَيْنِ اَلاَوَّلُ حُصُولُهَا فِى أَنْفُسِهَا وَالثَّانِى قِيَامُهَا بِذَاتِ الْحَقِّ سُبْحَانَهُ وَكِلاَ الاِعْتِبَارَيْنِ مُتَمَيِّزَانِ فِى الْخَارِجِ ﴾

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلاَمٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى (أَيُّهَا الْمَخْدُومُ) اِنَّ لِصِفَاتِ الْوَاجِبِ الَّتِى هِىَ مَوْجُودَةٌ وَقَائِمَةٌ بِذَاتِهِ تَعَالَى اعْتِبَارَيْنِ اَلاِعْتِبَارُ اْلاَوَّلُ ثُبُوتُهَا فِى حَدِّ ذَاتِهَا وَاْلاِعْتِبَارُ الثَّانِى قِيَامُهَا بِذَاتِ الْوَاجِبِ تَعَالَى وَتَقَدَّسَ وَلَهَا بِاْلاِعْتِبَارِ الاَوَّلِ مُنَاسَبَةٌ بِالْعَالَمِ وَبِهِ صَارَتْ مَبَادِىَ التَّعَيُّنَاتِ وَبِاْلاِعْتِبَارِ الثَّانِى مُسْتَغْنِيَةٌ عَنِ الْعَالَمِ لَيْسَ لَهَا تَوَجُّهٌ اِلَى الْعَالَمِ وَمَا فِيهِ أَصْلاً وَأَيْضًا اَنَّهَا بِاْلاِعْتِبَارِ اْلاَوَّلِ تُرَى فِى النَّظَرِ الْكَشْفِىِّ مُنْفَكَّةً عَنِ الذَّاتِ تَعَالَتْ وَتَقَدَّسَتْ وَتُثْبِتُ الذَّاتَ وَرَاءَهَا وَبِاْلاِعْتِبَارِ الثَّانِى لَيْسَتْ كَذَلِكَ بَلْ لاَ يُتَصَوَّرُ اْلاِنْفِكَاكُ وَأَيْضًا اَنَّهَا بِاْلاِعْتِبَارِ اْلاَوَّلِ حُجُبٌ لِلذَّاتِ وَبِاْلاِعْتِبَارِ الثَّانِى اْلاِحْتِجَابُ مُرْتَفِعٌ كَالْبَيَاضِ الْقَائِمِ بِالثَّوْبِ فَاِنَّهُ لَيْسَ بِحِجَابٍ لِلثَّوْبِ غَايَةُ مَا فِى الْبَابِ اَنَّ الْبَيَاضَ بِكِلاَ الاِعْتِبَارَيْنِ أَعْنِى حُصُولَهُ فِى نَفْسِهِ وَقِيَامَهُ بِالثَّوْبِ لَيْسَ بِحِجَابٍ لِذَاتِ الثَّوْبِ فَاِنَّهُ وَاِنْ كَانَ الْمَحْسُوسُ هُوَ ذَلِكَ الْبَيَاضَ وَلَكِنَّ الْحِجَابِيَّةَ مُرْتَفِعَةٌ بِخِلاَفِ صِفَاتِ الْوَاجِبِ تَعَالَى وَتَقَدَّسَ فَاِنَّهَا بِاْلاِعْتِبَارِ اْلاَوَّلِ حَاجِبَةٌ وَبِاْلاِعْتِبَارِ الثَّانِى غَيْرُ حَاجِبَةٍ وَاِيَّاكَ وَتَخَيُّلَ فَرْقِ مَا بَيْنَ اْلاِعْتِبَارَيْنِ شَيْئًا يَسِيرًا فَاِنَّ هَذَا الْفَقِيرَ مَعَ وُجُودِ جَذْبٍ قَوِىٍّ وَسُرْعَةِ سَيْرٍ قَطَعَ مَا بَيْنَ هَذَيْنِ الاِعْتِبَارَيْنِ قَرِيبًا مِنْ خَمْسَ عَشَرَةَ سَنَةً وَلَمْ يَهْتَدِ الْعُلَمَاءُ الْمُتَقَدِّمُونَ اِلَى فَرْقِ مَا بَيْنَ هَذَيْنِ اْلاِعْتِبَارَيْنِ وَقَالُوا اِنَّ حُصُولَ الْعَرَضِ فِى نَفْسِهِ هُوَ عَيْنُ حُصُولِهِ الْقِيَامِىِّ فِى الْجَوْهَرِ وَبَعْضُ الْعُلَمَاءِ الْمُتَأَخِّرِينَ تَنَبَّهَ عَلَى هَذَا الْفَرْقِ وَحَقَّقَ اَنَّ حُصُولَهُ فِى نَفْسِهِ غَيْرُ حُصُولِهِ الْقِيَامِىِّ لاَنَّ الْعَرَضَ يُقَالُ فِى حَقِّهِ اِنَّهُ وُجِدَ فَقَامَ فَالْوُجُودُ غَيْرُ الْقِيَامِ وَتَحْقِيقُ ذَلِكَ الْبَعْضِ فِى الْعَرَضِ كَانَ مُرْتَقَى الْعُرُوجِ لِى وَوَسِيلَةً لِمَعْرِفَةٍ مُحْتَاجٍ اِلَيْهَا وَقَدْ اَمَدَّ فِى هَذَا السَّيْرِ وَالسُّلُوكِ كَثِيرٌ مِنَ التَّحْقِيقَاتِ الْكَلاَمِيَّةِ وَالتَّدْقِيقَاتِ الْفَلْسَفِيَّةِ وَصَارَتْ وَاسِطَةً لِلْمَعَارِفِ اْلاِلَهِيَّةِ جَلَّ سُلْطَانُهُ وَالسَّلاَمُ عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى وَالْتَزَمَ مُتَابَعَةَ الْمُصْطَفَى عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَاَصْحَابِهِ مِنَ الصَّلَوَاتِ أَتَمُّهَا وَمِنَ التَّسْلِيمَاتِ أَكْمَلُهَا

TÜRKÇE ANLAMI

Bu mektup Mir Şemsettin Ali el-Halhâlî'ye yazılmıştır. İmam-ı Rabbanî bu mektupta, ilahî sıfatların, biri kendi başlarına varlığı, diğeri Hak Sübhanehü'nün zatıyla kaim olmaları bakımın-

dan iki itibarının olduğunu ve bu itibarların hariçte birbirlerinden farklılık arz ettiğini beyan eder.

Allah'a hamd, peygamberlerine salat-u selam olsun.

Aziz dostum ! Allah'ın zatıyla kaim ve mevcut olan ilahî sıfatların iki yönü bulunmaktadır. Birincisi, kendi kendilerine var olmaları, diğeri Allah Teâla'nın zatıyla kaim olmalarıdır. Bu sıfatlar birinci yönleri itibariyle bu alemle münasebet içinde olmuş ve mahlukatın mebde-i taayyünlerini teşkil etmişlerdir. Sıfatlar ikinci yönleri itibariyle aleme muhtaç olmayıp bu yönleriyle aleme ve alemde bulunan şeylere karşı son derece ilgisizdirler. Bundan başka sıfatlar birinci yönleri itibariyle keşfî bakışta Allah'ın zatından ayrı görünmekte ve bu yönleriyle zat onların ötesinde bulunmaktadır. Sıfatlar ikinci yönleri itibariyle farklılık arz etmekte ve bu bakımdan Allah'ın zatından ayrı düşünülememektedir. Ayrıca sıfatların zatı perdelemeleri sadece birinci yönleri itibariyledir. Nitekim kumaşın beyazlığının kumaşı perdelemediği gibi sıfatlar da ikinci yönleri itibariyle zatı perdelememektedirler.

Sonuç olarak diyebiliriz ki kumaşın beyazlığının, biri kendi kendine varlığı diğeri kumaşta kaim olması bakımından iki yönü vardır. Beyazlık her iki yönü açısından da kumaşı perdelememektedir. Her ne kadar ilk bakışta göze görünen beyazlık ise de burada yine de kumaş perdelenmiş değildir. Fakat ilahi sıfatlar böyle değildir. Bunlar birinci itibarla zatı perdelemekte, ikinci itibarla zatı perdelememektedir. Sen sakın bu iki itibar arasındaki farkı az görmeyesin. Bu fakir güçlü cezbesine ve süratli seyr u sülukküne rağmen bu iki itibar arasındaki mesafeyi yaklaşık on beş senede kat edebilmiştir.

Erken dönem alimleri bu iki itibar arasındaki farkı görememiş ve arazların kendi başlarına olan varlığıyla cevher üzerindeki varlığını aynı şey kabul etmişlerdir. Fakat geç dönem alimlerinden bazıları bu farkı kavramış ve arazların kendi başlarına varlığıyla cevher üzerindeki varlığının farklı şeyler olduğunu söylemiştir. Zira araz hakkında " O var oldu, peşinden kaim oldu" denmektedir. Şu halde varolmaları kaim olmalarından ayrı bir şeydir. Geç dönem alimleri arasından sözünü ettiğim bu alimlerin görüşü benim için yükselme vesilesi olmuş ve ihtiyaç duyduğum marifetlere ulaşmama sebep teşkil etmiştir. Benim seyr u sülüküme bunun gibi bir çok kelamî ve felsefî tedkik katkı sağlamış ve ilahî marifetlerle aramda köprü vazifesi görmüştür.

Selam hidayete tabi olan ve sevgili Peygamberimiz'in yoluna uyanlara olsun. Ona, onun ailesine ve arkadaşlarına en büyük salat ve selam olsun...

KELİME ANLAMI

5. < اَلْمَكْتُوبُ الْخَامِسُ **Beşinci mektup** *(Kime gönderilmiştir?)* اِلَى الْمِيرْ شَمْسِ الدِّينِ عَلِيٍّ

الْخَلْخَالِيِّ Mîr Şemseddin Ali el-Halhâlî'ye *(Ne hakkındadır?)* فِى بَيَانِ Şunun beyanı hakkındadır ki, اَنَّ لِصِفَاتِ الْحَقِّ سُبْحَانَهُ Hak Sübhânehü'nün sıfatları için اِعْتِبَارَيْنِ İki itibar vardır اَلْاَوَّلُ حُصُولُهَا فِى اَنْفُسِهَا Birincisi haddi zatında var olması وَالثَّانِى قِيَامُهَا بِذَاتِ الْحَقِّ سُبْحَانَهُ İkincisi, Hak Sübhânehü'nün zatı ile kaim olmalarıdır وَكِلاَ الْاِعْتِبَارَيْنِ مُتَمَيِّزَانِ فِى الْخَارِجِ Ve her iki itibar da hariçte bir birinden ayrılır ➢

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ Hamd Allah'a وَسَلاَمٌ عَلَى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَى Selam ise seçtiği kullarına olsun (أَيُّهَا الْمَخْدُومُ) Ey mahdum! اَنَّ لِصِفَاتِ الْوَاجِبِ Vacib-i Teâla'nın sıfatları için vardır اَلَّتِى هِىَ مَوْجُودَةٌ Ki, onlar mevcut وَقَائِمَةٌ بِذَاتِهِ تَعَالَى Ve yüce Allah'ın zatıyla kâimdirler *(Ne vardır?)* اِعْتِبَارَيْنِ İki itibar اَلْاِعْتِبَارُ الْاَوَّلُ Birinci itibar *(Nedir?)* ثُبُوتُهَا فِى حَدِّ ذَاتِهَا O sıfatların haddi zatında sabit olmasıdır وَالْاِعْتِبَارُ الثَّانِى İkinci itibar ise قِيَامُهَا بِذَاتِ الْوَاجِبِ تَعَالَى وَتَقَدَّسَ Yüce ve mukaddes Allah'ın zatıyla kaim olmalarıdır وَلَهَا بِالْاِعْتِبَارِ الْاَوَّلِ Sıfatların birinci itibar ile مُنَاسَبَةٌ بِالْعَالَمِ Alemle münasebeti vardır وَبِهِ صَارَتْ مَبَادِىَ التَّعَيُّنَاتِ Ve birinci itibar ile mebde-i taayyün olmuşlardır وَبِالْاِعْتِبَارِ الثَّانِى Ve ikinci itibar ile مُسْتَغْنِيَةٌ عَنِ الْعَالَمِ Alemden ihtiyaçsızdırlar لَيْسَ لَهَا تَوَجُّهٌ Onların ilgisi yoktur *(Neye?)* اِلَى الْعَالَمِ وَمَا فِيهِ Aleme ve alemde olan şeylere أَصْلاً Kesinlikle وَأَيْضًا اَنَّهَا بِالْاِعْتِبَارِ الْاَوَّلِ تُرَى Ayrıca sıfatlar birinci itibar ile görülür *(Nerede?)* فِى النَّظَرِ الْكَشْفِىِّ Keşfi nazarda *(Ne olarak görülür?)* مُنْفَكَّةً عَنِ الذَّاتِ تَعَالَتْ وَتَقَدَّسَتْ Yüce ve mukaddes Zat'tan ayrı olarak وَنُثْبِتُ الذَّاتَ وَرَاءَهَا Ve biz zatı, sıfatların ötesinde ispat ederiz وَبِالْاِعْتِبَارِ الثَّانِى Sıfatlar ikinci itibar ile لَيْسَتْ كَذَلِكَ Birincide olduğu gibi değildir بَلْ لاَ يُتَصَوَّرُ الْاِنْفِكَاكُ Bilakis sıfatlar zattan ayrı düşünülmez وَأَيْضًا اَنَّهَا بِالْاِعْتِبَارِ الْاَوَّلِ Ayrıca sıfatlar birinci itibar ile *(Nedir?)* حُجُبٌ لِلذَّاتِ Zat için perdedir وَبِالْاِعْتِبَارِ الثَّانِى İkinci itibar ile الْاِحْتِجَابُ مُرْتَفِعٌ Perdelemek kalkmıştır *(Ne gibi?)* كَالْبَيَاضِ الْقَائِمِ بِالثَّوْبِ Elbisede bulunan beyazlık gibi فَاِنَّهُ لَيْسَ Zira o beyazlık değildir *(Ne?)* بِحِجَابٍ لِلثَّوْبِ Elbise için perde غَايَةُ مَا فِى الْبَابِ Hasılı kelam: اَنَّ الْبَيَاضَ بِكِلاَ الْاِعْتِبَارَيْنِ Beyaz her iki itibar ile أَعْنِى Ben kastediyorum *(Neyi?)* حُصُولَهُ فِى نَفْسِهِ Beyazın haddi zatında var olmasını *(Dahası?)* وَقِيَامَهُ بِالثَّوْبِ Ve onun elbisede bulunmasını *(Beyaz iki itibarla nedir?)* لَيْسَ بِحِجَابٍ لِذَاتِ الثَّوْبِ Elbisenin zatına perde değildir فَاِنَّهُ وَاِنْ كَانَ الْمَحْسُوسُ Zira her ne kadar hissedilen هُوَ ذَلِكَ

perde değildir هُوَ ذَلِكَ الْبَيَاضُ O, bu beyazlık olsa da فَاِنَّهُ وَاِنْ كَانَ الْمَحْسُوسُ Zira her ne kadar hissedilen بِخِلاَفِ صِفَاتِ Yalnız perde olması kalkmıştır وَلَكِنَّ الْحِجَابِيَّةَ مُرْتَفِعَةٌ فَاِنَّهَا بِالْاِعْتِبَارِ الْوَاجِبِ تَعَالَى وَتَقَدَّسَ Yüce ve mukaddes Vacib'in sıfatları böyle değildir حَاجِبَةٌ الْاَوَّلِ Çünkü onlar birinci itibarla perdeleyicidirler غَيْرُ حَاجِبَةٍ وَبِالْاِعْتِبَارِ الثَّانِى İkinci itibarla perdeleyici değildirler وَاِيَّاكَ Sakın (Neden?) وَتَخَيُّلَ فَرْقٍ مَا بَيْنَ الْاِعْتِبَارَيْنِ İki itibar arasındaki farkı zannetmekten (Ne?) شَيْئًا يَسِيرًا Az bir şey (Niçin?) فَاِنَّ هَذَا الْفَقِيرَ Çünkü bu fakir مَعَ وُجُودِ جَذْبٍ قَوِىٍّ Kuvvetli cezbenin varlığına (Daha?) وَسُرْعَةِ سَيْرٍ Ve süratlı seyrine rağmen قَطَعَ مَا بَيْنَ هَذَيْنِ الْاِعْتِبَارَيْنِ Şu iki itibar arasını geçti (Ne kadar zamanda?) قَرِيبًا مِنْ خَمْسَ عَشَرَةَ سَنَةً Yaklaşık on beş senede وَلَمْ يَهْتَدِ الْعُلَمَاءُ الْمُتَقَدِّمُونَ Ve ilk zaman alimleri vâkıf olamadılar (Neye?) اِلَى فَرْقٍ مَا بَيْنَ هَذَيْنِ الْاِعْتِبَارَيْنِ Bu iki itibar arasındaki farka وَقَالُوا Ve dediler ki: اِنَّ حُصُولَ الْعَرَضِ فِى نَفْسِهِ Arazın kendisindeki varlığı (Nedir?) هُوَ عَيْنُ حُصُولِهِ الْقِيَامِىِّ فِى الْجَوْهَرِ Cevherde kaim olan varlığın aynısıdır وَبَعْضُ الْعُلَمَاءِ الْمُتَأَخِّرِينَ Son zaman alimlerinin bazısı تَنَبَّهَ عَلَى هَذَا الْفَرْقِ Bu farkı gördü وَحَقَّقَ Ve tahkik ettiler ki; اَنَّ حُصُولَهُ فِى نَفْسِهِ Arazın haddi zatındaki varlığı (Nedir?) غَيْرُ حُصُولِهِ الْقِيَامِىِّ Onun cevherdeki varlığından farklıdır (Niçin?) لِاَنَّ الْعَرَضَ يُقَالُ فِى حَقِّهِ Çünkü araz hakkında denilir ki: اِنَّهُ وُجِدَ فَقَامَ O bulundu ve kaim oldu فَالْوُجُودُ Var olmak (Nedir?) غَيْرُ الْقِيَامِ Kıyamdan başkadır وَتَحْقِيقُ ذَلِكَ الْبَعْضِ Bu kişilerin tahkiki (Ne hakkındaki?) فِى الْعَرَضِ Araz hakkındaki (bu tahkikleri) كَانَ مُرْتَقَى الْعُرُوجِ لِى Benim için yükselme yeri oldu (Daha?) وَوَسِيلَةً Ve vesile oldu (Neye?) لِمَعْرِفَةٍ مُحْتَاجٍ اِلَيْهَا Kendisine ihtiyaç duyulan marifete وَقَدْ اَمَدَّ Muhakkak yardım etti (Nerede?) فِى هَذَا السَّيْرِ وَالسُّلُوكِ Şu seyr-i sulükte (Ne?) كَثِيرٌ مِنَ التَّحْقِيقَاتِ الْكَلاَمِيَّةِ Bir çok kelâmi tahkikler (Daha?) وَالتَّدْقِيقَاتِ الْفَلْسَفِيَّةِ Ve felsefi incelikler وَصَارَتْ وَاسِطَةً Ve bunlar vesile oldular (Neye?) لِلْمَعَارِفِ الْاِلَهِيَّةِ جَلَّ سُلْطَانُهُ Burhanı büyük olan ilahi marifetlere وَالسَّلاَمُ Selam olsun (Kime?) عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى Hidayete tabi olana (Daha?) وَالْتَزَمَ مُتَابَعَةَ الْمُصْطَفَى Ve Mustafa'ya tabi olmayı lüzumlu görene عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ Ona ve ehline وَاَصْحَابِهِ Ve arkadaşlarına olsun (Ne?) مِنَ الصَّلَوَاتِ اَتَمُّهَا Duaların en tamamı وَمِنَ التَّسْلِيمَاتِ اَكْمَلُهَا Selamların da en mükemmeli.